

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ШКОЛАХ ПОЛЬЩІ

У статті висвітлено методичні засади здоров'язбережувального виховання молодших школярів в школах Польщі. Під методичними засадами здоров'язбережувального виховання ми розуміємо аналіз виховних та профілактичних стратегій здоров'язбереження, які сприяють реалізації законів, проектів, постанов на всіх рівнях та веденню здорового способу життя молодшими школярами. Охарактеризовано виховні та профілактичні стратегії здоров'язбереження: інформаційна, альтернативна, стратегія втручання, зниження шкоди, зміни навколишнього середовища та стратегія зміни правил. Визначено особливості кожної стратегії та необхідність їх впровадження у навчально-виховний процес початкової школи. Основними завдання сучасної школи є використання виховних та профілактичних стратегій здоров'язбереження для формування в учнів потреби цінувати своє власне здоров'я та життя, створення сприятливих умов для розуміння дітьми переваг ведення здорового способу життя, стимулювання до самостійного й усвідомленого вибору життєвої позиції і швидкого й ефективного поширення знань про здоров'я.

За реалізацію цих стратегій в початковій школі відповідає адміністрація школи, педагоги, школярі, батьки, шкільний психолог, медсестра та координатор, які організують і відповідають за реалізацію виховних та профілактичних програм, проведення здоров'язбережувальних заходів та ведення пропагандистської роботи в школі серед школярів різних вікових категорій. Зреформована школа вимагає від дирекції школи, сучасного вчителя володіння повним спектром знань, вмінь та навичок, необхідних для здійснення та реалізації відповідних виховних та профілактичних стратегій здоров'язбереження.

Ключові слова: методичні засади, здоров'язбережувальне виховання, стратегії, початкова школа, молодші школярі.

Актуальною проблемою ХХІ ст. є збереження здоров'я дітей молодшого шкільного віку та формування в них звички вести здоровий спосіб життя. Майбутнє школярів залежить від складових здоров'я та від уміння берегти своє здоров'я і життя за будь-яких життєвих ситуацій. Звідси постає найважливіше завдання сучасної школи – сформувати в учнів потребу цінувати власне здоров'я і життя як найвищу індивідуальну та соціальну цінність; створення оптимальних умов для розуміння дітьми переваг ведення здорового способу життя, заохочування молодших школярів до здобуття знань, умінь і навичок збереження здоров'я; стимулювання до самостійного й усвідомленого вибору життєвої позиції. Ефективність формування здорового способу життя тісно пов'язана з активним залученням педагогів, учнів та їх батьків до здоров'язбережувального навчально-виховного процесу.

Дослідженням методичних засад здоров'язбереження займалися такі польські вчені, як: М. Абрамек (M. Abramek), М. Вечорек (M. Wieczorek), А. Войціцка (A. Wójcicka), Б. Воунаровська (B. Woynarowska), Й. Косінська (J. Kosińska), М. Лаговська-Гавель (M. Łagowska-Gawel), К. Окуліч-Козарун (K. Okulicz-Kozaryn), А. Пашкевич (A. Paszkiewicz), М. Соколовська (M. Sokołowska), Л. Сольтис (L. Sołtys) та ін.

Мета статті – висвітлити виховні та профілактичні стратегії здоров'язбережувального виховання в загальноосвітніх школах Польщі.

Під методичними засадами здоров'язбережувального виховання розуміємо аналіз виховних і профілактичних стратегій здоров'язбереження, що сприяють реалізації законів, проектів, постанов на всіх рівнях та веденню здорового способу життя молодшими школярами.

А. Пашкевич (A. Paszkiewicz) вважає, що "стратегія виховання – це загальні припущення щодо поведінки і дій учителя, пов'язані з конкретною концепцією (метою) освіти та виховання" [4, с. 1].

На думку М. Вечорека (M. Wieczorek), стратегія вимагає переосмислення педагогами змісту, форм і методів різних видів діяльності, які містять як виховну, так і профілактичну функції.

Згідно з польським педагогічним словником, стратегія (gr. *strategia* – "команда") в педагогіці – узгоджений вибір цілей, методів і засобів, які педагоги використовують у своїй навчально-виховній діяльності [1, с. 288].

Уважаємо, що стратегія – це виховна процедура або план дій, який сприяє досягненню поставлених цілей і завдань.

А. Пашкевич (A. Paszkiewicz) виділяє такі стратегії виховання:

– стратегія створююча (традиційна) (*kształtująca*) – пов'язана з передачею традицій, важливу роль відіграє вчитель (є домінуючим, організовує навчально-виховний процес);

– стратегія винахідництва (*poszukująca*) – діалог між особами, який обмежує навмисний вплив у вихованні, дозволяє здобути знання, досягти розуміння світу. Педагог дає учням можливість вибору, не примушує їх до діяльності;

– стратегія відкритості (*otwarta*) – проміжна стратегія, заснована на альтернативних концепціях освіти і виховання, громадської участі і спільної діяльності учня та вчителя [4, с. 1–2].

Крім вищенаведених виховних стратегій, науковці пропонують використовувати у виховній діяльності профілактичні стратегії. М. Абрамек (M. Abramek), А. Войціцка (A. Wójcicka), Й. Косінська (J. Kosińska), М. Лаговська-Гавель (M. Łagowska-Gawel), К. Окуліч-Козарун (K. Okulicz-Kozaryn) та Л. Сольтис (L. Sołtys) виділяють такі види стратегій профілактики: інформаційна, освітня, альтернативна, стратегія втручання, зниження шкоди, зміни навколишнього середовища та стратегія зміни правил.

Суть інформаційної стратегії (*strategia informacyjna*) полягає у наданні адекватної інформації про наслідки різних видів захворювань, ризикованої поведінки, що дозволить зробити правильний вибір молодшими школярами. В основі цієї стратегії лежить переконання про те, що молодші школярі поводять себе неправильно, тому що вони мають малий життєвий запас знань про механізми та наслідки такої поведінки [3, с. 15].

Освітня стратегія (*strategia edukacyjna*) – допомога учням у стресових та безвихідних ситуаціях (навчитися управляти стресом, розвинути вміння вирішувати конфлікти, протистояти тиску оточенню). Ця стратегія може бути використана під час роботи з різними сім'ями школярів, діє як у школі, так і за її межами: громадські центри, табори тощо. Для її реалізації використовують такі форми діяльності: діяльність у класі (основою є програми); зустрічі; активні методи навчання (робота в малих групах, обговорення, розв'язання проблем, ігри, підготовка відео, твори мистецтва, демонстрація та вправи); тренінги з батьками та учнями; дискусії [3, с. 15–16].

Альтернативна стратегія (*strategia alternatyw*) – надання учням можливості брати активну участь у різних здоров'язбережувальних заходах та вміння проявити себе, зміцнення відносин з дорослими, здатність розв'язувати проблеми і конфлікти, підвищення стійкості до несприятливих впливів навколишнього середовища, скорочення всіх видів проблемної поведінки учнів. У центрі кожної профілактичної стратегії – координатор, який веде роботу з учнями та їх батьками. Вони проводять зі своїми учнями принаймні 2 години на тиждень (індивідуальні зустрічі), беруть участь у групових заходах щодо поліпшення їх соціальних навичок (26 уроків – по одному на тиждень) [3, с. 16].

Стратегія втручання (*strategia interwencyjna*) – допомога тим, хто зазнає труднощів у навчанні та вихованні, виявлення і вирішення проблем, підтримка у кризових ситуаціях. Основні прийоми: консультування, телефон довіри, втручання та поради [3, с. 16].

Стратегія зниження шкоди (*strategia zmniejszania szkód*) в основному використовується в діяльності третинної профілактики. Цільовою аудиторією є молодші школярі, які належать до групи ризику [3, с. 1].

Стратегія зміни навколишнього середовища (*strategia współpracy ze środowiskiem*) спрямована на виявлення і зміну елементів соціального та фізичного середовища, що сприяє уникненню проблемної поведінки школяра. Дії змінюють навколишнє середовище, місце, де особи не функціонують, ставлення до них [3, с. 16–17].

Стратегія зміни правил (*zmiany strategiczne w przepisach*) направлена на все місцеве співтовариство і полягає у зміні законів, нормативних актів про обмеження доступу до ліків та їх розподілу [3, с. 17].

На думку Б. Воунаровської (B. Woynarowska), стратегія впровадження здоров'язбережувального виховання у школах Польщі повинна включати:

1. Створення центру та ради організації, координації та контролю за перебігом упровадження здоров'язбережувального виховання у школах Польщі. Створення такого центру покладено на методичний центр психолого-педагогічної діяльності. З 2003 р. це був Департамент розвитку охорони здоров'я, який має великий досвід у здійсненні здоров'язбережувального виховання у школах Польщі. Центр розробляє і впроваджує освітні програми щодо зміцнення здоров'я, координує національну програму "Школи щодо забезпечення здоров'я".

2. Підготовка кваліфікованих педагогів з фізичного виховання в системі здоров'язбережувального виховного процесу.

3. Включення здоров'язбережувального виховання у вищу освіту вчителя.

4. Розробка матеріалів для вчителів, особливо фізичного виховання (модуль "Виховання для здоров'я") [5, с. 4].

Б. Воунаровська (B. Woynarowska) та М. Соколовська (M. Sokołowska) запропонували таку стратегію діяльності школи щодо реалізації здоров'язбережувального виховання:

1) інтеграція здоров'я у школі – здоров'я є універсальною цінністю, яку слід розглядати як один із "стовпів" загальної освітньої політики та шкільних програм;

2) створення координатора шкільного здоров'язбереження: ініціювання та координація підготовки шкільних програм охорони здоров'я; координація проведення різних здоров'язбережувальних заходів; співпраця зі шкільною медсестрою, іншими відомствами у школі та організаціями за межами школи; організація тренінгів для вчителів та інших працівників школи;

3) розробка шкільної виховної програми в галузі здоров'язбереження підростаючого покоління;

4) взаємодія зі шкільною медсестрою – вона повинна брати участь у плануванні, здійсненні та оцінюванні шкільної виховної програми, слугувати медичним консультантом для директора школи і вчителів, зв'язку між школою, медичними установами та батьками;

5) створення сприятливого середовища для збереження здоров'я школярів, санітарії та безпеки; соціального клімату, що сприяє благополуччю учнів і персоналу;

6) співпраця з батьками учнів та місцевим співтовариством – налагоджена співпраця з різними людьми, організаціями, спільна організація пропагандистської кампанії щодо ведення здорового способу життя;

7) інвестиції в розвиток особистісних, соціальних та професійних знань учителів [5, с. 1].

Отже, основними завданнями початкової школи щодо здійснення здоров'язбережувального виховання є: застосування найефективніших методів профілактики, адаптованих до можливостей дітей; сприяння зміцненню здоров'я молодших школярів, правильному та здоровому харчуванню; формування здатності сприймати різницю між продуктами харчування, ліками, отрутою і наркотиками; популяризація знань про шкоду наркотиків; надання інформації про те, як уникнути потенційно небезпечних предметів, речовин та осіб; поінформованість учнів про те, як діяти в незвичайній ситуації, до кого

звернутися за допомогою; ознайомлення з правилами поведінки вдома і у школі; інформування дорослих, якщо здоров'ю їх дітей загрожує небезпека; прийняття і розуміння того, що кожна дитина є унікальною особистістю; виховання відповідальності за свої дії та вчинки; надання інформації про наслідки вживання наркотиків та психоактивних речовин; уточнення значення слова "наркоманія", "алкоголізм", відвідування установ, які допомагають школярам та їх батькам уникнути залежності.

Необхідною стратегією здоров'язбереження є залучення учнів, батьків та вчителів до спільної діяльності, яка включає:

I. Діагностику поточного стану: шкільні координатори реалізують програми щодо пропаганди здорового способу життя; кожного навчального року проводять дослідження з метою визначення ризиків, з якими стикаються школярі; прийняття заходів, які сприяють зменшенню насильства, хуліганства, знищення державної власності та блукання дітьми пізніми вечорами [2, с. 2].

II. Основні напрями виховної діяльності: планування, здійснення та реалізація завдань щодо профілактики різних захворювань і шкільних проблем; співпраця і допомога батькам, місцевим школам та іншим освітнім організаціям у реалізації виховних стратегій; інформаційна та пропагандистська робота щодо ведення здорового способу життя (без шкідливих звичок); систематичне співробітництво з муніципальними органами влади, поліцією і медичними установами, римсько-католицькою парафією [2, с. 2].

III. Пріоритети: поліпшення якості шкільної освіти та виховання; ефективна профілактична робота школи; тісна співпраця з батьками – школа є ефективною в наданні допомоги та розв'язанні виховних проблем молодших школярів; співпраця з церквою, органами місцевого самоврядування, клініками і поліцією [2, с. 3].

IV. Оперативні цілі:

1) організація заходів, зустрічей, переговорів та подій, що ефективно донесуть інформацію про шкоду паління, вживання алкоголю тощо; учителі є прикладом ведення здорового способу життя; підвищення кваліфікації вчителів стосовно здоров'язбереження; підготовка змагань і заходів щодо пропаганди здорового способу життя; організація тематичних вечорів і виставок; лекції для батьків, учителів та учнів; оцінка системи поведінки учнів;

2) удосконалення змісту і форм шкільної профілактичної роботи: оцінка виховної роботи; шкільне консультування (опитування, інтерв'ю); підготовка шкільної ради, тісне співробітництво з психолого-педагогічним складом, батьками, поліцією і медичним персоналом;

3) активізація молодших школярів: організація груп учнів за інтересами; профілактичних заходів, проведених співробітниками психолого-педагогічної служби та педагогами; розподіл соціальних ролей, виділення найкращих учнів та їх нагородження [2, с. 3];

4) взаємодія з навколишнім середовищем: вивчення учнівського середовища (збір інформації); заборона продажу алкоголю та сигарет неповнолітнім; подання інформації в муніципальний комітет стосовно школярів, які мають проблеми з алкоголем і поліцією [2, с. 4];

5) процедури, яких необхідно дотримуватися в ситуаціях, що вимагають втручання: якщо вчитель підозрює, що учень у школі знаходиться під впливом алкоголю або наркотиків, повинен вжити таких заходів: а) повідомляє про свої дії дирекції школи, класному керівнику і батькам; б) ізоляція учня від решти класу з міркувань безпеки, створення середовища, в якому він би почував себе безпечно, захищеним; в) виклик лікаря, щоб визначити стан здоров'я учня, рівень алкоголю в дитячому організмі, та надання першої медичної допомоги; г) якщо батьки не мають змоги приїхати і забрати дитину, якщо учень бешкетує, педагоги мають право передати школяра в найближчу поліцейську дільницю. У випадку інтоксикації поліція може транспортувати школяра у виверзник або у відділення поліції для затриманих;

б) моніторинг й оцінка виховної роботи. Шкільний психолог, педагоги та адміністрація школи працюють з правопорушниками [2, с. 5–9].

Отже, зреформована школа вимагає від дирекції школи і сучасного вчителя володіння повним спектром знань, умінь і навичок, необхідних для здійснення та реалізації відповідних виховних і профілактичних стратегій здоров'язбереження.

Проаналізувавши різні класифікації виховних та профілактичних стратегій здоров'язбереження польських науковців, переконалися, що найпоширенішими стратегіями є: інформаційна, освітня, альтернативна, стратегія втручання, зниження шкоди, зміни навколишнього середовища та стратегія зміни правил. За реалізацію цих стратегій у початковій школі відповідає адміністрація школи, педагоги, школярі, батьки, шкільний психолог, медсестра та координатор, які організують і реалізують виховні та профілактичні програми, проводять здоров'язбережувальні заходи та пропагандистську роботу серед школярів різних вікових категорій. Кожна школа складає свій виховний план, який включає як виховні, так і профілактичні стратегії подолання або розв'язання низки виховних проблем (план дій). Перспективи подальших розвідок убачаємо у висвітленні специфіки організації здоров'язбережувального виховання у школах України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Okoń W. Słownik pedagogiczny / W. Okoń. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1984. – Wyd. 3. – 368 s.
2. Strategia działań wychowawczych i zapobiegawczych oraz interwencyjnych wobec dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniem / Zatwierdzono do realizacji na Konferencji Rady Pedagogicznej Zespołu Szkół w Besku. – Besky, 2004. – 10 s.
3. Szkolny program profilaktyki zespołu szkół ogólnokształcących № 1 im. Komisji edukacji narodowej w Puławach na lata 2011–2014 [Electronic resource] / M. Abramek, J. Kosińska, M. Łagowska-Gaweł, L. Sołtys, A. Wójcicka. – Puława, 2011. – 20 s. – Tryb dostępu : http://www.ken.pulawy.pl/doc/program_profilaktyki.pdf. – Dzielniki. od ekranu. – Język polski.
4. Technologie i strategie wychowania [Electronic resource] / Chronikuj. pl. : przechowuj i udostępniaj pliki // Strona : Agnieha 3. Resocjalizacja uo. Teoretyczne podstawy wychowania. – Warszawa, 2013. – 2 s. – Tryb dostępu : <http://chomikuj.pl/Agnieha3/Resocjalizacja+UO/Teoretyczne+podstawy+wychowania/14.+TECHNOLOGIE+I+STRATEGIE+WYCHOWANIA,996397388.doc>. – Dzielniki. od ekranu. – Język polski.
5. Woynarowska B. Edukacja zdrowotna w nowej podstawie programowej kształcenia ogólnego e szkole – szansa i wyzwanie [Electronic resource] / B. Woynarowska. – Warszawa, 2007. – 5 s. – Tryb dostępu : <http://podn.wodzislaw.pl/pliki/wychfiz/Edukacja%20zdrowotna%20w%20nowej%20podstawie%20programowej.pdf>. – Dzielniki. od ekranu. – Język polski.

Мордвинова И.В.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩЕГО ВОСПИТАНИЯ В ШКОЛАХ ПОЛЬШИ

В статье освещены методические основы здоровьесберегающего воспитания младших школьников в школах Польши. Под методическими принципами здоровьесберегающего воспитания мы понимаем анализ воспитательных и профилактических стратегий здоровьесбережения, способствующих реализации законов, проектов постановлений на всех уровнях и ведению здорового образа жизни младшими школьниками. Охарактеризованы воспитательные и профилактические стратегии здоровьесбережения: информационная, альтернативная, стратегия вмешательства, снижения вреда, изменения окружающей среды и стратегия изменения правил. Определены особенности каждой стратегии и необходимость их внедрения в учебно-воспитательный процесс начальной школы. Основными задачами современной школы является использование воспитательных и профилактических стратегий здоровьесбережения для формирования в

учащихся потребности ценить свое здоровье и жизнь, создания благоприятных условий для понимания детьми преимуществ ведения здорового образа жизни, стимулирования к самостоятельному и осознанному выбору жизненной позиции и быстрого и эффективного распространения знаний о своем здоровье.

За реализацию этих стратегий в начальной школе несет ответственность администрация школы, педагоги, школьники, родители, школьный психолог, медсестра и координатор, которые организуют и отвечают за реализацию воспитательных и профилактических программ, проведение здоровьесберегательных мероприятий и ведения пропагандистской работы в школе среди школьников разных возрастных категорий. Преобразованная школа требует от дирекции школы, современного учителя владения полным спектром знаний, умений и навыков, необходимых для осуществления и реализации соответствующих воспитательных и профилактических стратегий здоровьесбережения.

Ключевые слова: методические основы, здоровьесберегающее воспитание, стратегии, начальная школа, младшие школьники.

Mordvinova I.V.

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF HEALTH-SAVING EDUCATION IN POLISH SCHOOLS

The article highlights the methodological principles of health-saving education of younger pupils in schools in Poland. Under the methodological principles of health-saving education we mean the analysis of educational and preventive strategies health-saving that contribute to the implementation of laws, projects, resolutions at all levels and healthy lifestyles younger students. Was characterized educational and preventive strategies of health-saving: information, alternative strategy of interventions, harm reduction, environmental changes and strategy of changes the rules. Was definition the features of each strategy and the need of them implemented in the educational process of the initial level. The main task of the modern school is the use of educational and prophylactic strategies of health-saving to form the students need to value their own health and lives, the creation of an enabling environment for children's understanding of advantages of a healthy lifestyle, encouraging independent and informed choice approach to lifestyle and rapid and effective dissemination of knowledge about health.

For the implementation of these strategies in elementary school meets the school administration, teachers, pupils, parents, school counselor, nurse and coordinator, which organize and responsible for the implementation of educational and prevention programs, conducting health-saving activities and conduct advocacy at school among students of different age categories. Reformed school requires management of the school and modern teacher which owning a full range of knowledge and skills needed to implement and implementation of appropriate educational and preventive strategies of health-saving.

Key words: methodological principles health-saving education, strategy, primary school, primary school childrens.